

1944, november 5. Praha. — Zpráva úradu vojenského splnomocnenca pri nemeckom štátnom ministrovi pre Čechy a Moravu a veliteľa vojenského okruhu Čechy a Morava K. H. Frankovi s večerným situačným hlásením nemeckého veliteľa na Slovensku z 4. 11. 1944.

Tajné!

Vec: Situácia na Slovensku.

Večerné hlásenie nemeckého veliteľa na Slovensku zo 4. 11. 1944.

Podľa výpovedí obyvateľov a zajatcov unikli údajne 1. a 2. 11. rozptýlené skupiny banditov z oblasti Ďumbiera cez Vysoké Tatry do priestoru Zakopané.

Napriek stále sa zhoršujúcej poveternostnej situácii sme pri neúnavnom prenasledovaní chytili ďalších 717 zajatcov a získali početnú korisť. Ukoristili sme 479 vagónov, z toho 72 vagónov munície, 10 vagónov tankov, 15 vagónov poľných kuchýň, 73 vagónov šatstva, 68 vagónov obilia a krmiva, 37 vagónov potravín, 6 vagónov kože, 103 vagónov hospodárskeho a domáceho náradia a 40 rušňov.

Počasie: vysoký stav vody porušil viaceré mosty. V horách je na 50 cm snehu.

Zmeny: 2. 11. sa z doterajšieho ubytovacieho priestoru E-transportom odtransportoval predný voj a peší prápor 708. divízie národných granátnikov. 3. 11. odpochoval 39. pluk granátnikov a prvý oddiel ľahkého delostrelectva 18. SS divízie panc. granátnikov.

3. 11. sa odtransportovalo 5484 zajatých do táborov ríše.

Plán na 5. a 6. 11.: brigáda Dirlewanger bude prenasledovať a likvidovať zvyšky bánd severne od hradskej Banská Bystrica—Brezno. Na juh od tejto hradskej je v akcii divízia Tatra a bojová skupina Schill.

SÚA Praha. S 110-5-47/127. Originál; strojopis. (Z nemčiny preložila HT.)

1944, november 5. Londýn. — Stanoviško prezidenta dr. E. Beneša k uzneseniu SNR z 29. septembra 1944, k otázke povojnovej politickej štruktúry Československej republiky a k problému jednotného československého národa, odovzdané delegácii Slovenskej národnej rady.

Sdělení presidenta republiky dr. E. Beneše
delegaci Slovenské Národní Rady.

Dne 15. října předala mi delegace SNR J. Ursíny, L. Novomeský a pplk. Vesel „Usnesení“, učiněné S. N. Radou v Banské Bystrici dne 29. září 1944 a dala mi k tomu ve dvou dalších rozhovorech své další vysvětlení. Odpověděl jsem jim svým výkladem ke všem otázkám, obsaženým v „Usnesení“, a dal jsem delegátům i odpověď i na řadu dalších jejich ústních otázek. Při tom se ukázalo, že mohou být

806 sice v některých věcech menší názorové difference, že však tu není žádné podstatné a zásadové různosti, která by obě strany politicky rozdělovala.

Slíbil jsem, že svou odpověď na „usnesení“ předám také písemně. Předložil jsem ji delegátům SNR nejdříve k nahlédnutí a požádal je o jejich písemné poznámky. Tyto poznámky mi byly ve zvláštním přípise předloženy dne 2. listopadu. Vy- chází z nich opět, že není jednak zásadních růzností, jednak, že vzájemnou diskusí a písemně předloženou výměnou názorů se docílilo v uvedených otázkách jednoty.

Moje odpověď na „Usnesení SNR ze dne 29. září 1944“, která byla v konečné své formulaci delegátům SNR předána dne 6. listopadu 1944, má toto znění:¹

I

Otázky, položené v „Usnesení ze dne 29. září 1944“.

1. Dle deklarace SNR z 1. září 1944 a dle usnesení ze dne 29. září 1944 (čl. III) je SNR „pro Československou republiku jako samostatný a společný stát tří národů: Čechů, Slováků a Podkarpatských Ukrajinců, jehož definitivní ústavní úpravu uskuteční legitimní zástupci lidu.“

2. V článku IV. „Usnesení“ se říká:

„Prijali sme zásadu štátoprávnej kontinuity republiky.“

Plyne z toho tudíž pro SNR, že Republika československá existuje právně a politicky, že existuje právně a politicky a je uznáván prezident republiky a že je uznávána vláda ČSR.

V obou těchto bodech je shoda.

3. Dle usnesení SNR ze dne 29. září 1944 Slovenská Národní Rada je vrcholným orgánem *domáciho* odboje slovenského. Vedení *zahraničného* odboje za hranicemi náleží naproti tomu prezidentu, vládě, Státní radě. —

Po vyměnění názorů o této věci bych formuloval k tomuto bodu své poznámky takto:

a) Vláda a prezident mají býti uznáváni bez rezerv, nemá-li se jednak vytvořiti situace jako v Polsku nebo Jugoslávii, jednak otrásti autoritou vlády, která mezinárodně reprezentuje stát a uzavřela jeho jménem řadu důležitých smluv (např. se Sovětským svazem).

Naproti tomu doma v českých zemích a na Slovensku právem se dožadují od nás jasného prohlášení, že naše zahraniční vláda skončí svou funkci za hranicemi, že byla vytvořena za hranicemi za zvláštních poměrů a pro zvláštní zahraniční poměry a že tudíž ve chvíli, kdy buď Německo padne, nebo ve chvíli, kdy bude na osvobozené půdě vlasti záhodno a možno utvořiti domácí vládu, vláda fungující dnes v Londýně podá okamžitě demisi.

Konstatuji, že takto se na situaci dívá i prezident i všichni členové vlády a že tento postup bude přesně zachován. Konstatuji rovněž — aby nevzniklo nedorozumění — že uznávání presidenta a vlády zahraniční neznamená, že činitelé domácí už tím samým se vzdávají svých stanovisk nebo názorů v jednotlivých konkrétních otázkách politických, které teprve doma mají býti s konečnou platností řešeny.

b) Není dvou odbojů, je jen *jediný* odboj. Z rozdělování odboje na domácí a zahraniční by vznikalo nebezpečí, že by vláda za hranicemi nebrala zodpovědnosti za to, co se dělá doma, a necítila by se ničím vázána; a stejně by tomu bylo i *naopak*. Z toho by vznikalo automaticky nebezpečí, že buď hned, ale hlavně později, vzniknou spory. —

¹ Prvý koncept svojho stanoviska predložil Beneš delegácii SNR 1. novembra 1944. Tento koncept je publikovaný v plnom znení v zborníku dokumentov „Cesta ke Květnu“ (dok. 92, Praha 1965), preto nepovažujeme za potrebné poukazovať podrobne na zmeny, ktoré Beneš urobil na základe pripomienok delegácie SNR (tieto pripomienky viď dokument čí. 521). Definitívne znenie svojho stanoviska datované 5. 11. 1944 odovzdal Beneš delegácii SNR, ako uvádza, 6. novembra.

Ostatně v deklaraci Slovenské Národní Rady ze dne 1. září 1944 bylo jasně řečeno, že „naš domácí odboj tak, ako bol dosiaľ vedený v úplnej shode s československým zahraničným odbojom, chce i naďalej v jednote a spolupráci priviesť náš boj k víťazstvu“. Zdá se tudíž, že ani zde nebude v principu rozdílu v názoru na společný odboj.

c) Plně ovšem souhlasím s tím, aby bylo od londýnské vlády z domova žádáno pochopení, že se doma věci musí dělat dle okamžitých poměrů, často bez předběžné dohody s vládou za hranicemi a tak, jak to vidí většina našich činitelů domácích. *Chápeme plně tuto nutnost dělby práce doma a za hranicemi a budeme dle toho postupovat.* —

Z poznámek, které pp. delegáti mi dali ve svém přípisě ze dne 2. listopadu 1944 k těmto bodům 1—3, plyne, že mezi našimi stanovisky skutečně rozporu není.

4. V čl. IV se říká, že ústava jako celek toho času nemůže být podkladem vnitropolitické úpravy ČSR. Tato formule by měla znít jinak, poněvadž není přesná a vyvolala by nedorozumění.

a) Bylo by krajně nebezpečné pro pořádek, právní řád a konečnou dohodu nás všech, říkati — *zejména pro dobu přechodnou* — že ústava už neplatí, nebo že není podkladem právního řádu v republice. Důsledkem by prostě byl naprostý chaos. Mimo to je v ústavě největší část článků takových, že zůstanou i po válce nedotčeny.

b) Naproti tomu jsme za jedno v tom, že i doma i za hranicemi se ústava už změnila a měnit musila — jsme v revoluci — a že stará naše ústava v žádném případě tak, jak byla, zůstat nemůže a musí být změněna.

c) Správná formule by tudíž měla znít takto:

Ústava zůstává pro nás jako základ a vodítko v platnosti až do své právoplatné změny. Řada jejích článků byla však už v poslední době *via facti* změněna, bude ještě změněna dle další potřeby a následkem dosavadních událostí během příštích měsíců a nebude se tudíž k jejich starému uplatňování vracet. Definitivně ústavně-právní uspořádání ČSR uskuteční ovšem teprve k tomu příslušní zástupcové lidu.

K tomuto mému vysvětlení byla učiněna další připomínka delegátů SNR v jejich přípisě ze dne 2. listopadu. Z obou těchto vysvětlení plyne, že ani v této velmi podstatné otázce není rozporu.

5. „Usnesení“ z 29. září 1944 se vyslovuje také o vládním delegátu pro osvobozené území, jehož ustanovení se prý přičí principu demokracie a úplně znehodnocuje domácí odboj. Toto stanovisko SNR se opíralo, když bylo formulováno, buď o nesprávné předpoklady nebo o nepřesné informace. Dávám k tomu tudíž tento dodatečný výklad:

a) Instituce vládního delegáta pro osvobozené území byla vytvořena mezinárodní smlouvou s Ruskem. Delegát měl přebíratí především z rukou Rudé armády naše osvobozené území, aby se před celým světem ukázalo, že území republiky náleží Československé republice, že je za takové v plné míře mezinárodně uznáváno, a že je Sovětský svaz naší vládě, obsadí-li je Rudá armáda, předá v první možné chvíli. Bylo by třeba tudíž smlouvu tu změnit, kdyby měla být přizpůsobována novým poměrům. Nebylo by to ani snadné, ani by to nebylo bez mezinárodních komplikací. Dohoda se Sovětským svazem byla učiněna už v květnu 1944, to jest dávno před událostmi ze září a října 1944 a před slovenským povstáním. Vzorem byla smlouva mezi Anglií a Amerikou na jedné a Belgií, Holandskem a Norskem na druhé straně. Také Sovětské Rusko s tím plně souhlasilo, přejíc si dáti evropskému západu doklad, že nechce naše území držet obsazeno. Jak bude prováděna *správa* osvobozeného území, je však otázka naše vnitřní, vedle této velmi důležité, ryze mezinárodní stránky věci. Ustanovení delegáta pro osvobození území nemělo tudíž žádného úmyslu domácí odboj znehodnocovat, protože ani v květnu 1944, když smlouva byla podepsána, a ani později, když náš delegát ministr Němec, z Londýna — na insířtování Moskvy — odešel

do Moskvy, aby podle smlouvy vládu zastupoval a dle smlouvy jednal, povstání na Slovensku nebylo.

- b) Ale ani s hlediska vnitřního není a nebylo úmyslu se strany vlády postupovat proti zásadám demokracie. O tom svědčí i to, že delegát vlády republiky, ministr Němec, měl instrukce hned provádět celou správu s Národními Výbory (t. j. i s Ústředním Národním Výborem Slovenským) a s místním obyvatelstvem a že vláda připravila pro celkový postup v době přechodné v celém státě návrh dekretů, které předvídají státní a zemskou a veřejnou správu vůbec velmi lidovou a demokratickou.
- c) Delegát vládní pro osvobozené území byl určen — pro případ, že vláda nebude na území republiky ještě ustavena — také pro území české (na př. východní Moravy nebo Ostravska) a zejména pro Podkarpatskou Ukrajinu. A bude nutno, aby na obou místech v každém případě — dokud vláda na území republiky nebude — aspoň na dobu přechodnou úřadoval.
- d) Je však naproti tomu pravda, že věci se vyvinuly jinak, nežli bylo předvídáno a že zejména došlo k slovenskému povstání, *jmž se mnoho změnilo*. Změny ty ukazují, že je v zájmu věci, aby správu Slovenska vedla SNR. Třeba dále očekávat, že Rudá armáda se přes Slovensko a Maďarsko přežene a že další slovenské území obsadí. Bude stejně v zájmu věci, aby předávání tohoto slovenského území od Rudé armády se dělo jako dosud dle mezinárodní dohody se Sovětským svazem uzavřené do rukou vlády republiky (t. j. přes ministra Němce, jako člena vlády k tomu zvlášť pověřeného), a aby pak bylo dále dáno do správy SNR, neboť je nutno, aby území slovenské bylo spravováno jednotně. —

Mezitím došlo už dne 16. října k dohodě mezi ministrem Němcem, jako vládním delegátem, a SNR o vzájemné spolupráci, kterou vláda na návrh ministra Němce schválila. Je jí řešena také otázka o jednotném vedení správy Slovenska. V tom smyslu bude pak třeba změnit nebo interpretovat dekret o vládním delegátu pro osvobozené území. V každém případě je mezi námi i v této otázce dohoda.

6. V usnesení ze dne 29. září se říká:

Pokládáme za samozřejmou a bezpodmínečně potřebnou co nejužší spolupráci představitelů domácího a zahraničního odboje (čl. V). — Plně souhlasím.

Chápu tuto spolupráci v duchu, zde ve všech výše uvedených bodech vyznačeném, jakož i v duchu vysvětlení pp. delegátů, obsažených v jejich přípise ze dne 2. listopadu 1944. Zároveň předpokládám a souhlasím, že tento zde vyznačený přechodný poměr mezi vládou a SNR má býti loyálně dodržován tak dlouho, dokud bude nezbytně nutno zachovávat dnešní stav věcí, s cílem připravovat další vývoj tak, aby Slovensko přecházelo krok za krokem jako jedna ze čtyř zemí republiky do celé jednotné struktury státu a aby se co nejrychleji připravil stav, v němž by na jedné straně plně fungovala samospráva Slovenska, jak si ji všichni přejeme mítí vybudovánu, a na druhé straně vláda republiky s celou ostatní státní strukturou. To vše je zatím rezervováno dalším událostem, od nichž zejména závisí utvoření první domácí vlády republiky, která tuto přechodnost věcí bude mítí za úkol plně rozřešit.

II

Při vzájemné diskusi s delegáty SNR jsme se dotkli otázek příští politické struktury Republiky československé a otázky etnické jednoty československé. Konstatovali jsme, že otázka politické struktury státu bude řešena teprve doma a to právoplatnými a příslušnými k tomu činiteli. Prohlásil jsem však, že je přirozeno a nutno, abych i v těchto věcech měl své názory jasné, že jsem si je několikrát již po bedlivých úvahách formuloval, že jsou to však má stanoviska osobní. Ježto jsou to moje hlediska osobní, nikoho k žádným dalším důsledkům nezavazují. Dávaje je pro členy delegace na papír, formuloval jsem je takto:

- I. Centrální sněm,
president republiky,
vláda republiky,
- Tři hlavní centrální
instituce s kompetencí,
která bude nově upravena.
- II. Republika bude složena ze čtyř zemí: Čechy, Morava, Slovensko, Podkarpatská Ukrajina.
- a) Každá země bude míti:
1. zemský sněm —
2. zemskou exekutivu.
- b) Každá země bude rozdělena na okresy s okresním zastupitelstvem a s okresní exekutivou,
- c) a na obce s obecním zastupitelstvem a s obecní exekutivou.
- III. V nové úpravě správy státu bude podstatné to, že bude všeobecná decentralizace se shora dolů:
- a) Z ústředního parlamentu provede se decentralizace zákonodárné pravomoci do zemských sněmů, dále do okresních a pak i obecních zastupitelstev.
- b) Z dosavadní pravomoci vlády bude v revidované ústavě převedena nová část kompetence nejprve do zemských exekutiv a ze zemských exekutiv do exekutiv okresních a obecních.
- IV. Já si představuji, že tato budoucí úprava zemských sněmů i zemských exekutiv se uskuteční tak, že se navzájem nejprve dohodneme, jaký bude třeba dáti stupeň zákonodárné a exekutivní kompetence zemské správě Slovenska, a dle toho pak upravíme kompetenci zemských správ ostatních zemí (Čech, Moravy a Podkarpatské Ukrajiny).
- Dokud právoplatně zvolený celostátní sněm nerozhodne, jak bude řešena otázka německé a maďarské menšiny — pokud by v republice zůstaly — bude správa německých a maďarských krajů vedena vládními komisemi a delegáty.
- V. Náš systém státní správy by tudíž, po mém soudu, nebyl to, čemu se běžně říká dualism nebo federalism.

III

Moje osobní stanovisko k problému jednotného národa.

1. Nikdy jsem nikomu netajil a netajím ani dnes, že já jsem vždy hájil a hájím stanovisko jednotného národa československého. Je to mé stanovisko vědecké, sociologické. Češi a Slováci jsou mi dvě rovnocenné, rovnoprávné a stejně plně vyspělé části jednoho a téhož národa. Jeden mluví češtinou, druhý slovenštinou, oba jazyky jsou rovnoprávné a rovnocenné a musí být stejně a rovně respektovány. Některé národní znaky a vlastnosti jsou nám totožné, jiné poněkud odchylné. Ale obě tyto části národa vždycky měly a mají tolik kulturních a ideových hodnot společných, že není druhého národa anebo není druhých dvou národů, kteří by měli situaci obdobnou. Po mém soudu tyto dvě části *k sobě patří* v celém svém politickém, hospodářském a kulturním životě a mají se navzájem v plné rovnosti a rovnocennosti doplňovat a respektovat. Jestliže je správné a nutno si uvědomovat, jaké jsou mezi námi různosti (na př. jazyk), pak je správné a nutno stejným právem a stejnou mírou si uvědomovat, co nám oběma bylo a je společného. Já to objektivně činím. Já prostě jedním slovem cítím a žiji československy, vidím v tom další a vyšší stupeň vývoje *pro sebe* jako hotový.

2. *Pokládal bych však za nepřijatelné toto stanovisko komukoli unucovat.* Jestli na Slovensku je velická část nebo většina obyvatelstva, která se cítí výlučně Slovák, jestli tato většina nazývá toto obyvatelstvo slovenským národem, je prostě nutno tento fakt konstatovat a respektovat; nemá smyslu vésti spor o nějakou

810 terminologii národa slovenského a československého. *Respektuji prostě fakta a žádám, aby v těchto věcech byla v republice plná tolerance.* Já tuto toleranci bezpodmínečně zachovávám a budu ji respektovat i nadále.

Odmítám zejména, že by se snad mělo nařizovat, vnucovat nebo zákonně předpisovat, že existuje národ československý. Usnést, odhlasovat nebo nařídít, že je buď národ český a národ slovenský nebo národ československý, je prostě absurdní. Hájím stanovisko naprostě loyální a poctivé tolerance a vzájemného respektu: u nás má být plně a poctivě respektován Slovák (jako národ), Čech (jako národ), Čechoslovák (jako národ). Nemá být sporů, netolerance a rekriminací.

3. Stejně jsem *vždy* odmítal a odmítám dívat se na poměr Čechů a Slováků jako na jednoho národně hotového a druhého národně nehotového, jednoho, který je vyšší a silnější (i početně) a proto by snad měl mít právo druhého kulturně pohltit a politicky ovládat, nebo — jak se prostě říká — čechizovat. Opakuji: obě tyto národní kolektivity jsou mi mezi sebou rovné, rovnoprávné a rovnocenné a mají, po mém soudu, vytvářet v plném, vzájemném respektu vyšší politickou, hospodářskou a kulturní jednotku, volně, svobodně a bez uměle utvořeného a násilného tlaku.

Opakuji, že není dvou národních kolektivit, které by si byly ve všech směrech tak blízky jako Češi a Slováci. Proto spor o to, zda-li jsme jeden či dva národy, není sporem, zda-li někdo „uznává“ Slováky a Čechy jako zvláštní národy, nýbrž vychází prostě z daných, *existujících* faktů a nedá se odstranit nějakým „uznáním“. Dá se eliminovat z politického života státu jen konstatováním daných faktů, respektováním rovnocennosti a rovnoprávnosti obou a svobodným, nevynucovaným, spontánním vytvářením vyšší kolektivní jednoty jako vyššího stupně národního vývoje jich obou.

4. Bude-li přijato stanovisko tolerance a zásada ta se stane všeobecným majetkem naší politické a kulturní veřejnosti, bude to už pro budoucnost na vždycky zásadním, důsledným a plným uznáním a prováděním rovnocennosti, rovnoprávnosti a vzájemného respektu pojmu: *český, slovenský, československý.*

V Anglii se říká: English nation, Scottish nation, Welsh nation, ale se stejnou oprávněností a plnou tolerancí: *British nation.* Je to prostě výraz vyššího stupně vývoje. Proč bychom si také my neměli osvojit stejnou toleranci? Proč bychom i my neměli tento vyšší stupeň společenského vývoje pochopit a uznat a dovést se mu přizpůsobit?

A proč tudíž dělat všechny tyto věci vůbec spornými?

Dr. E. B.